

MURAT ATAŞ

1971'de Sivas'ta doğdu. Lise eğitimini Sivas'ta tamamladı. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun oldu. *Cumhuriyet* gazetesinde editörlük yaptı, dört yıl boyunca yazışleri müdürlüğü görevini üstlendi. *Habertürk* gazetesinde editör olarak çalışıyor. *Armine - Çorak Dağ'ın Sürgünü* ilk romanı.

I. Tutulma

Kavurucu ağustos sıcaklığında insanın içini ürperten bir karanlık çöktü köye. Gümüşe kesen dünya donuverdi, kuşların kanat sesleri kesildi, cırcır böcekleri sustu. Cümle mahluk yuvasına çekildi. Sessizliği teneke sesleri bozdu. Karanlık gündüzü boğmuştu. Gün Dede'yi kurtarmak gerekiyordu. Yaşlılar sokaklara aktı. Çocuklar ellerindeki sopalarla tenekelere tak tak vuran yaşlıları meraklı gözlerle süzdükten sonra kendilerine eğlence buldu. Kimi eline aldığı taşları birbiriyle tokuşturuyor, kimi eline geçirdiği bir teneke parçası ya da kutuya sopalarla var gücüyle vuruyordu. Sate de donup kalmış olup biteni seyrediyordu.

Yeşil gözlerinde korku vardı, şalvarı ve önlüğüne sıkı sıkı tutunduğu annesini sorularla sıkıştırıyordu. Manuşak da ürpermişti, “Korkma yavrum, Türkler gündüz vakti güneş kaybolunca uğursuzluk geleceğini düşünüyor. Güneşi saklayan kötü ruhları korkutmak için gürültü yapıyorlar,” dedi ve kızını kollarının arasına aldı.

“Kötü ruhlar mı güneşi göstermiyor bize?”

“Öyle diyorlar. *Asdvadz** karanlıklardan, kötülüklerden korusun bizi.”

Kerpiç duvarın ardındaki avluda kız kardeşleri Armine, Şuşan, Anuş, Maryam ile gökyüzünü seyreden Mihran da bunca gürültü üzerine dışarı fırladı. Sate yanlarına gelen

* Erm. Tanrı.

ağabeyi ile ablalarına heyecanlı heyecanlı herkesin güneşi saklayan kötü ruhları kovmak için teneke çaldığını söyledi.

Mihran kardeşini kucağına aldı, “Korkma gözümün be-beği. Ay güneşi sakladı. Güneş tutulması bu. Biraz sonra güneş yeniden çıkacak.”

Bunları okulda öğrenmişti. Garabed Efendi’nin ağır adımlarla yaklaştığını gören Sate heyecanla seslendi: “Dede bak, güneş tutuldu.”

Yüzündeki çizgiler tebessümüyle iyice derinleşen Garabed Efendi torununun sarı saçlarını okşadı, dua okumaya başladı.

“*Hayr vorti hokin Surp Asdvadz. Ya Peder, Evlat, Aziz Ruh, meleklerin, insanların ve cümle yaratılanların yaratıcısı, bütün yarattıklarına ve biz günahkârlara merhamet eyle.*”

Dedelerinin duasını iri iri açılan gözleriyle takip eden çocuklar güneşin yavaş yavaş yüzünü göstermesiyle rahatladı.

Garabed Efendi, “Allahım sonumuzu hayreyle...” dedi hüzünle.

Kızlar gözlerini kısmış, güneşe bakıyorlardı. Mihran dedesine gülümsedi.

“Dede, korkulacak bir şey yok.”

Garabed Efendi, “Biliyorum oğul, biliyorum,” diyerek avluya döndü. Dedesinin hüznünü fark eden Armine gözleriyle onu takip etti.

Garabed Efendi sanki için için eriyordu, gittikçe çökmüştü. Eskiden torunlarını dizlerinin dibine oturtup İncil’den hikâyeler okur, meseller anlatırdı. Şimdi odasından çıkmaz olmuştu. Armine dedesini son haftalarda hep böyle gamlı görüyordu.

Annesinin yalnız olduğu bir ara ona yaklaşıp, “Mama*, dedemin nesi var?” diye sordu. “Konuşmaz oldu, bir derdi var ama...”

“Anlatmıyor kızım. Baban da gitmeden önce sordu ama cevap vermedi. Seninle konuşmayı sever, akşam konuş bakalım, belki sana der derdini.”

“Ben denedim ama pek yanaşmadı. Neyse, akşam karanlığına kalmadan biraz daha ekin biçelim,” diyen Armine ağabeyine bakındı. Mihran köprüyü geçmiş, süratli adımlarla nişanlısının yanına gidiyordu.

“Gene Narine’ye koşuyor. Biraz tırpan sallasa da şu tarlayı kurtarsak. Ne gezer. O ancak Narine Hanım’ın başında pervane olsun. Düğünleri yapıp bitse de artık işe güce baksın. Zaten yarın yine şehre inip dükkânın başına geçecek. Babam da İstanbul’a gidecek zamanı buldu. Bütün işler bize kaldı.”

Manuşak’ın yeşil gözleri derenin karşısındaki yaşlı adama ilişti. Kör Murtaza evinin kapısının önündeki taş oturmuş tütün sarıyordu yine.

Manuşak, “Meymenetsiz, çıktı yine. Karanlık günden sonra bir de uğursuzun yüzünü görmeyin, haydi siz gidin,” diyerek kızlarını tarlaya uğurladı, kendisi de eve girdi.

Çocuklara eğlence çıkmıştı. Sate ilkyazdan beri suya hasret derenin üstündeki taş köprüden geçti, çıplak ince bacaklı çocukların arasına karıştı. Tenekelere vura vura aşağıdaki kilisenin, toprak damlı bitişik evlerin önünden geçtiler. Duvarların dibinde toprağı eşeleyen çelimsiz çocuklar da eğlenceye katıldı. Teneke sesleri karşı mahallenin sırtını dayadığı Çorak Dağ’ın kül rengi kayalıklarında yankılanıyordu. Kıvrıla kıvrıla inen derenin böldüğü

* Erm. Anne.

çayırlara ulaştıklarında eğlencelerini kuru otların üzerine taşıdılar.

Armine'yle kız kardeşleri tarlalarına gitmeden önce evlerinin arkasındaki ceviz ağaçlarıyla çevrili bostana uğradılar. Yeşil soğan, körpe salatalık kopardılar. Şarkı söyleyerek, topladıklarını yiyerek yarım saatte Çiçekli Dağ'ın eteğindeki tarlalarına ulaştılar. Tarlanın yukarısında çam, ardıc, gürgen, meşe ağaçlarıyla sümbül, kekik ve türlü yabancı çiçekle kendini süsleyen dağ, geniş vadinin ayrı düşürdüğü Çorak Dağ'a nazire yapıyordu.

Oturup soluklandıktan sonra destelerin altına sakladıkları orakları çıkardılar. Ağustos sıcaklığının altında, ekini kaldıkları yerden gönülsüzce biçmeye başladılar. Bir yandan orak sallıyor bir yandan türkü söylüyorlardı. En güzel sesli olan, en içli söyleyen hep Şuşan'dı. Armine'nin de sesi güzeldi ama o nadiren söylerdi.

Ara verdiklerinde ter içindeydiler. Armine, "Haydi gel Maryam, biz gözelerden su getirelim, soğuk soğuk içeriz," dedi. Çiçekli Dağ'ın eteklerinde doğan soğuk kaynak suları dış sızlatıyordu. Maryam'la birlikte gözeye yürüyen Armine'nin aklında yine dedesi vardı. Onun hüznüyle Kör Murtaza'nın gelişi arasında bir bağ olduğunu hissediyordu. Bu kez zihni Kör Murtaza'ya doğru kaydı. Büyükleri de bir şey anlatmıyordu.

İki ay önce bir akşam, derenin karşı yakasındaki evin penceresinin iç kısmına konan idare lambasının ışığı belli belirsiz dışarı süzülmüştü. Kapısı yıllardan beri kilitli evin eğri duvarları taşı, pencereleri yırtık çullarla kapalıydı. Şimdi ise kapının önünde kara bir kangal köpeği duruyordu. Yıkık dökük tütünlükten duman çıkıyordu. Işığı ve dumanı fark eden Maryam ile Sate içeri koşarak yer

sofrasında akşam yemeğini yiyen hane halkına karşı evde birinin olduğunu söyledi.

Manuşak'ın yüzü birden gerildi. Kaygıyla, "Kim olacak! Kim girer o eve. Dönmüştür lanet herif. Katil! Nereden çıktıysa," dedi.

Garabed Efendi, "Deme öyle kızım..." dedi ama keyfinin kaçtığı belliydi. Birkaç dakika sonra sofradan kalkıp odasına çekildi.

Kızlar dedeleri gidince, "Mama, kim o adam?" dediler hep bir ağızdan.

Manuşak, "Uğursuz," dedi ve bir daha da konuşmadı.

Avlu kapısının aralığından evi gözetleyen Maryam ve Sate, evin kapısı açılınca içeri kaçtı. Kör Murtaza öksürerek dışarı çıktı. Temiz havada biraz soluklandıktan sonra öksürüğü kesildi. Kapının önündeki taşa oturup tütününü sardı. Birkaç nefesten sonra şiddetli öksürüğü yeniden başladı. Boğulacaktı sanki. Küfrederek attı sigarayı. Kara köpeği üzerine gelen şeyden sakınarak kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırdı, duvarın dibine çömeldi.

Kör Murtaza'nın öksürüğü günlerce sürünce Garabed Efendi daha fazla dayanamadı, otlardan bir şurup hazırlayıp Armine'ye verdi.

"Kızım, bunu Murtaza'ya götür." Torunun gözlerinin içine baktığını görünce, "Köpeği bağlıdır, korkma," dedi.

Armine köprüyü geçip harabe evin önüne ulaştı, çekinerek kapıyı çaldı. Kör Murtaza dışarı çıktı.

"Buyur kızım, ne istemiştin?"

Armine ürkek bir sesle, "Emmi sana şurup getirdim. Dedem bunu içmeni söyledi. Biz öksürünce bizim için de hazırlıyor, öksürüğü şıp diye kesiyor," dedi.

Yetmiş yaşlarında iriyarı bir adamdı. Kamburu çıkmıştı ama dinç görünüyordu. Sola kaymış kasketinin altından yer yer kırılmış saçları seçiliyordu. Uzunca yüzü, kalın siyah kaşları, kemerli burnu ve tütün çekmekten sararmış bıyıklarının altından görünen dudağı gençken yakışıklı olduğunu söylüyordu. Altında derin bir yara izi bulunan sol gözü kördü. Öteki gözü kömür karasıydı ve kaya gibi sert bakıyordu.

“Sağ ol kızım...” diyerek şuruptan içti. Bir daha öksürdü. Biraz nefeslendikten sonra bıyıklarını kemikli iri eliyle sildi.

“Deden kim kızım?” diye sordu.

“Galenlerin Garabed’in torunuyum.”

Kör Murtaza bir anda deliye döndü, elindeki şurubu yere fırlattı. Armine korkuyla sızradı.

“Ermeni tohumu, olmaz olsun sizin ilacınız. Git kapımdan!”

Zaten korkarak gelen Armine Kör Murtaza’nın gri gözüne bakakalmıştı. Büyük bir korkuyla eve doğru kaçtı. Nefes nefese, gözlerinde yaşlarla içeri girdi.

Annesi, “Ne oldu kızım?” diye sordu. Armine konuşmıyordu, korkmuştu. Soluklandıktan sonra, “Şurubu yere fırlattı...” dedi ağlamaklı.

Manuşak, korkmuş kızına sarıldı, nefesini dinledi bir süre. “Şeytan görsün onun yüzünü. İyilikten ne anlar o. Bırak öksürükten boğulsun, yere batasınca,” diye beddua etti.

Gelininin sözlerine canı sıkılan Garabed Efendi, “Kötü söz insanı dinden çıkarır, yapma kızım,” dedi.

Armine'nin korkusu kardeşlerine de geçti. Kör Murtaza ile karşılaştıklarında yollarını değiştiriyorlar, taş duvarlı evin önünden yalnız geçemiyorlardı.

"*Kuyrig** ben Kör Murtaza'dan korkuyorum. *Mamam* niye hep katil diyor ona?"

Armine irkildi. "Kız sen benim aklımı mı okuyorsun? Korkma kurban olduğum..." diyerek kardeşine sarıldı. Annesinin ağzından çıkan "Katil!" sözü onun da zihnini kemiriyordu.

Sıcaktan bunalmış halde gözeeye vardılar. Buz gibi kaynak suyunu yüzlerine çarparak kendilerine geldiler. Kavakların, kara söğütlerin huzur veren hışırtıları eşliğinde kana kana su içtiler. Kelebekler taş ve çakılların üzerinden akan suda sekip duruyordu. Suyun üzerindeki böcekler telaşla kaçıyordu.

Maryam, "Narpuz kokuyor!" dedi.

Keskin narpuz kokusunu derin derin içlerine çektiler. Testilerini doldurdular. Her gün aynı saatlerde dağdaki cılgalardan suya inen davarları ve çobanı gören Armine'nin, "Haydi Maryam gidelim," demesiyle gözenin başından ayrıldılar. Ekinlerin üzerine uzanmış Şuşan ve Anuş'un yanına döndüler.

Anuş güldü: "Az daha bekleseydin. Senin Civan davarları suya indiriyor. Görmüş olurdun."

Şuşan'la birbirlerine manalı manalı baktılar.

Armine kardeşlerine çıkıştı: "Nereden benim oluyor-muş? Bırakın gülmeyi de işinize bakın, böyle giderse bu tarlaya daha çok gelir gideriz!"

* Erm. Abla.

Köylülerin her akşam buluştuğu Muhtar Hagop'un konağındaki köy odasının eski canlılığı yoktu. Düzgün kesme taşların üzerinde yükselen geniş bahçeli iki katlı ak konağın önünde bir düzlük uzanıyordu. Bahçenin bitişiğinde de İdris Ağa'nın yeni yapılmış görkemli konağı vardı.

Köy odasına bir yıl öncesine kadar komşuları Türkler de sık gelirdi. Ermeniler çoğunlukta idi çoğunlukta olmasına ama köyde on yedi de Türk hanesi vardı. O güne kadar tatsız bir hadise olmamıştı, ancak memlekette havada asılı duran gergin hava köye de sızılmaktaydı. Garabed Efendi "Vaktiniz hayır olsun," diyerek odaya girdi. Muhtar Hagop, köyün muallimi Murad, kızır Sakar Levon, Yeram Usta, değirmenci Bartev ayağa kalktı.

Tek tek Garabed Efendi'ye, "Hoş geldin, sefalar getirdin..." deyip onu sedirin baş köşesine buyur ettiler. O yerleşene kadar köylüler oturmadı.

Muhtar Hagop, oda kapısından kızına, "Bir fincan daha ekle Narine," diye seslendi. Yerine geçerken, "Garabed Efendi nasılsın?" diyerek hal hatır sordu.

"Yaşlılık oğul, idare ediyoruz. Ben iyi olsam ne olur, olmasam ne olur..." dedi Garabed Efendi, "Biz göreceğimizi gördük. Al işte yeni bir harp başladı. Memleket sel sularına kapılmış ağaçlar gibi sürüklenip duruyor. Ben kendimi geçtim, tasam sizlersiniz, gençlerimiz, çocuklarımız... Harp en vicdanlı âdemoğlunu bile canavara dönüştürür. En kötü sulh, en haklı kavgadan evladır oğul."

Balkan Harbi hepsinin belleğinde tazeydi. Harp ölüm demektir. Açlık, kıtlık demektir, sürgün demektir.

Muallim Murad, "Biz de onu konuşuyorduk Garabed Efendi," dedi. Sık sık şehre iniyor, Türkçe ve Ermenice gazetelerde çıkan havadisleri köy halkına aktarıyordu. "Harp

hepimizi endişelendiriyor. Şehirde Müslüman ahali Ermeni gâvurları isyan çıkaracak şayia çıkartıyor. Sason'daki, İstanbul'daki, Kilikya'daki gibi kırımlardan korkuyoruz..." Sözleri kapının vurulmasıyla kesildi.

Narine'nin getirdiği kahvenin kokusu odayı sardı. "Eline sağlık kızım," diyerek kahvelerini aldılar.

Yeram Usta, "Senin oğlanın sattığı kahve bir başka Garabed Efendi," dedi. Fincandaki kahveyi uzun uzun kokladıktan sonra bir yudum aldı.

Garabed Efendi, "Ya senin *varbedliğine** ne diyeceğiz Yeram? Baksana şu konağa..." dedi.

Köylüler ilk defa görüyormuş gibi, geniş odanın beyaz duvarlarına, süslemeli, cilalı tavan tahtalarına bakındılar hep beraber. Muhtar Hagop'un, İdris Ağa'nın konakları Yeram Usta'nın eseri idi. Vilayette konak yaptırmak isteyen ağalar, beyler Yeram Usta'nın kapısını çalardı.

Yeram Usta, "Bizden geçti artık Garabed Efendi..." dedi hüzünle. Dirseğinden aşağısı olmayan sol kolunu işaret etti. İki yıl önce bir inşaat sırasında kolu büyük bir taşın altında kalmıştı.

Kahve höpürtülerini muhtar böldü. "Dün şehre inip Arpiar'ın dükkânından aldım kahveyi Garabed Emmi. Çırak vardı, Arpiar'ın İstanbul'a gittiğini söyledi. Hayırdır, İstanbul'da ne yapacak?"

"Arkadaşlarıyla birlikte parti meselelerini görüşmeye gitti. Bir aydır orada. Bugün yarın döner. Boş hayal peşinden koşuyorlar. İttihatçılarla Taşnakları yeniden yakınlaştırmaya çalışıyorlar ama nafile."

Ağzındaki dişleri seyrelemiş olan değirmenci Barteve, "Efendime söyleyim..." diyerek söze girdi.

* Erm. Uсталık.

“Benim cahil aklım böyle şeylere pek ermez ama daha düne kadar bizim Taşnaklarla bu İttihatçılar arasından su sızılmıyordu. Sultan’ı birlikte alaşağı ettiler, şimdi düşman kesildiler. Meşrutiyet’ten sonra Sivas’ta omuz omuza miting yapmışlardı, hani, ne oldu o saadet günleri...”

Değirmenci Bartev bayram yerine dönen hükümet konağının önünde Türk ve Ermeni talebelerinin birlikte yürümesinden çok etkilenmiş, “Yaşasın hürriyet, müsavat, uhuvvet! Yaşasın millet, yaşasın kardeşlik!” sloganını hiç unutamamıştı.

Garabed Efendi, “Âdemoğlu menfaatinin peşinden koşar Bartev,” dedi. “Bana öyle geliyor ki, İttihatçılar hükümete gelmek için Taşnaklara üç beş mebus, üç beş yönetici vererek ağızlarına bir parmak bal sürdü. Bizimkilerin suçu yok mu? Taşnaklar, Hınçaklar birbirlerinin kuyusunu kazdı yıllarca. Sonra da gittiler İttihatçılarla iş tuttular.”

Muhtar Hagop, “*Asdvadz* Baba sonumuzu hayretsin. Dağ taş asker kaçaklarıyla, eşkıyalarla, çetelerle doldu!” deyince, Sakar Levon kendilerinin de silahlanması gerektiğini söyledi.

Garabed Efendi her zamanki sakin ses tonuyla sözünü aldı. Yere bakıyordu. Gözbebekleri hareketsizdi.

“Silahlanalım da, kime karşı oğul? Komşumuz Ahmet Efendi’ye, Mustafa Emmi’ye karşı mı silahlanalım? Vuruşup birbirimizi mi kıralım? Silahlar bu memlekete yalnız başına gelmez. Onların arkasından onları verenler de gelmez mi? Ermenilerin kara kaşısı kara gözü için kimse kolunu kıpırdatmaz. Günahlarını bile vermezler. Bizim Ermeniler el kazanı ile aş kaynamayacağını tarihlerinden bilmeli...”

Muhtar Hagop, “Bu memleketin meselesi bitmez, birer kahve daha içelim,” diyerek odaya çöken kasvetli havayı

dağıtmaya çalıştı. Kalktı, kapıya yürüdü. “Narine, bol köpüklü beş kahve daha yap kızım!” diye seslendi.

Kızının “Zaten hazırladım baba, getiriyorum,” diyen sesini işiten muhtar kıvancını gizlemeye gerek duymadı.

“Her şeyi de akıl eder bu kız. Kimin kızı tabii ya...”
Yüzünü mağrur bir tebessüm kaplamıştı.

Sakar Levon, “Kimin kızı olacak? Anasının kızı. İsguhi Hatun gibi maharetli, çalışkan maşallah!” dedi.

Sakar Levon’un sözleri hepsini gülümsetti.

“Dur da biraz cibelem Sakar. Şimdi anasını karıştırma.”

Muhtar kızı Narine’den söz açınca Garabed Efendi zamanıdır diye düşündü. Torunu Mihran’la Narine’nin düğününe dair kelam etmek istedi ve Muhtar Hagop’a dönerek, “Artık çocukları baş göz edelim Hagop oğlum...” dedi. “Ekinler yakında kalkar. Güzün düğünlerini yapalım. Daha uzamasın bu iş. Bizim oğlanın köye uğradığı yok. Düğün işini de seninle konuşamıyor. Torunumun mürüvvetini görmeden gözlerimi kapamayayım.”

Bir ağızdan, “Tanrı gecinden versin!” dediler.

Küçük yaşta babasını yitiren Muhtar Hagop, Garabed Efendi’yi babası bilirdi.

“O nasıl söz Garabed *Hopar**. Sen torununun çocuğunu da görürsün. Emrin başım üstüne. Biz hazırlığa başlarız. Siz de hazırlanırsınız. Ekinleri, otları, ürünleri içeri attıktan sonra anlı şanlı bir düğün yaparız.”

Kapının aralığından konuşmalara kulak misafiri olan Narine kahve tepsisiyle içeri girdi. Gözlerini kaçırarak, “Buyur Garabed Dede,” dedi. Titreyen elleriyle köpüklü kahveyi alan Garabed Efendi’nin, “Yaşa güzel kızım. Se-

* Erm. Emmi.

nin kahveni içen dert görmez. Eline sağlık!” sözleri Narine’nin ayaklarını yerden kesmeye yetti.

Odaya yine hprdetme sesleri yayıldı. Narine sevinç içinde annesinin ve kardeşlerinin yanına indi, “Mihran’ı ma kavuşuyorum!” diye için için sevindi.

Köy odasındaki sohbet günbatımına kadar sürdü. Muallim Murad vilayet konağında hangi odaya varsa husumetle karşılandığını, gayrimüslimlerin hâlâ Balkan Harbi’ndeki ağır mağlubiyetin müsebbibi olarak görüldüğünü anlatı. Bitmek bilmeyen harplerin ardından Avrupa’yı saran yangının tedirginliği köy odasına kadar ulaşmıştı. Garabed Efendi, “Ateş yakar geçer, geride karartı bırakır. Tanrı o karanlığı bizden uzak etsin...” dedikten sonra ayağa kalktı ve müsaade istedi.

II. Göz göze

“Haydi kızım kalkın artık. Sıcak vurmada tarlaya varalım...” diyen Manuşak’ın sesiyle gözlerini güçlkle açtılar. Dışarı sî hâlâ karanlıktı. Annelerine, “Az daha uyuyalım,” diye yakardılar ama kâr etmedi.

Manuşak kendisinin de tarlaya gideceğini söyledi. Şuşan ile Anuş, “Mama, sen de mi geliyorsun?” dediler annelerinin gelmesini istemediklerini belli edercesine.

“He, ne oldu? Kuşluk vaktine kadar size yardım edeyim. Bir haftadır gidip geliyorsunuz. Size kalsa ekinlerin biçilmesi kışa bitmez. Dedenizin çorbasını Maryam ısıtır verir, Sate’ye de bakar. Onlar uyusun, biz gidelim. Azığını da hazırladım. Öğle sıcaklığında buraya yorulmazsınız.”

Tarlaya ulaştıklarında tan ağarmak üzereydi. Dağ esintisini ciğerlerine çekip işe koyuldular. Şuşan ile Anuş hem ekin biçiyor hem de konuşup gülüşüyorlardı. Hokka burunlu, yeşil gözlü ikizler anneleri Manuşak’a benziyorlardı. Anuş’un sağ kaşının üzerindeki doğum lekesi olmasa ayırt edilemezlerdi. Şarap kızılı kıvrıcık saçları vardı. İç dünyaları birbirinin zıddıydı. Şuşan duygusal ve sessizdi. Deli dolu ve hep neşeli olan Anuş, kardeşleriyle eğlenmeyi çok severdi. Armine yumuşak başlı, utangaç ve ürkekti. Çok çabuk kederlenir, çok az öfkelenirdi.

Manuşak, “İkizlerin fısır fısır konuşmaları bitmiyor, gene ne karıştırıyorlar?” diye Armine’ye sordu. Armine düşünceliydi, yanıt vermedi.

Manuşak, “Bu kız da başka bir âlemde...” diyerek orak sallamaya devam etti.

Güneş yükselmişti. Manuşak orağı bıraktı. Elinin tersiyle alnındaki teri sildi, yazmasını düzeltti. “Az kaldı kızım. Akşama kadar bu tarlayı bitirirsiniz. Ben köye dönüyorum.”

Anneleri gittikten sonra kızlar da ara verdi. Acıkmuşlardı. Ekin yığınının gölgesine oturdular. Armine annelerinin hazırladığı aızı çıkardı. Katmer, haşlanmış yumurta, yeşil soğan, salatalık, domates ve yoğurt vardı. Açık havada yediklerinin tadı daha da lezzetli oluyordu. Tokuşlu Kızılbaş köylülerinin yoğurdu cana can katıyordu. Bir bakraç yoğurdu büyük iştahla kaşıkladılar, keyifle geri çekildiler.

Destenin altındaki testi çıkararak Anuş, “Su çok ılımış. *kuyrigim* sonra gözeye gider, buz gibi su getirir bize,” dedi.

Armine’nin “Hep beraber gider içeriz...” demesi üzerine Şuşan’la Anuş birbirlerine baktılar.

Armine mahmurlaşmıştı. Yığının gölgesine uzandı. Gece uyku girmemişti gözüne. Bütün gece dedesini, Kör Murtaza’yı, en çok da Civan’ı düşünmüştü. Göz kapakları yorgunluğa ve uykusuzluğa fazla direnemedi.

İkizler aralarında Armine’yi gözeye yalnız başına göndermeyi kararlaştırdılar. Bahaneleri hazır. Birkaç dakika sonra Armine, “Dalmışım kızlar,” diyerek uyandı.

Az daha dinlenip işlerine yeniden koyuldular. Armine’nin gözü kulağı Civan’ın davarları suya indirdiği dağın eteklerindedi. Civan köye üç yıl önce gelmişti. Muhtar Hagop köylülere delikanlıyı çoban olarak tuttuğunu söylemişti ama Civan’ın ne konuşmasıyla ne çehresiyle ne de ince uzun parmaklarıyla çobana benziyordu. Geldiği gün çeşmede su dolduran Armine’ye muhtarın evini sormuştu.

Tedirgin hali Armine'nin gözünden kaçmamıştı. Muhtarın işlerine yardım ediyor, sürüsünü güdüyordu. Armine onu nadir de olsa sürüyü köye getirip götürdüğünde görüyordu. Civan'ı gözetlerken ikizlere yakalanmış, o gün bugündür Anuş'un dilinden kurtulamamıştı.

Kelek ve zil sesleri gelince Şuşan ile Anuş bakışıp gülmüşediler. Anuş da bu anı bekliyordu.

"Başım dönüyor. Güneş mi çarptı ne? Dizimde takat kalmadı" diyerek yere oturdu. Kız kardeşleri yanına geldi.

Armine, Anuş'un kolundan tutup yığının gölgesine götürdü. "Sen biraz burada soluklan. Başın yine dönerse köye gideriz," dedi.

Anuş, Şuşan'a göz kırptıktan sonra "Yok yok. Belki elimi yüzüme soğuk su sürersem geçer..." dedi.

"Sen gölgede bekle. Şuşan'la bir çırpıda gider su alır geliriz."

Şuşan, Anuş'un yeniden fenalaşabileceğini, yalnız kalmasının iyi olmadığını söyledi. Armine bir an düşündü, Şuşan'ın sözlerine hak verdi. Testiyi alıp hızlı hızlı gözeye doğru yol almaya başladı.

Şuşan arkasından bağırdı: "Acele etme, başımın dönmesi geçti diyor Anuş."

İkizler kıkırdıyordu.

Armine, Civan'ı düşünerek gözenin başına vardı. Etrafa bakındı. Gözleri Civan'ı aradı. Kimse yoktu. Boynuna düşen yazmasını çıkarıp gözenin başındaki taşın üzerine bıraktı. Elini buz gibi suya soktu. Avcunu suyla doldurarak yüzüne sürdü. Parmaklarının ucuyla kaşlarının yayını yukarı doğru sıvazladı. Hafif dalgalı saçlarını topladı, sağ omzundan göğsünün üzerine bıraktı. Uzun kirpiklerinden su damlaları döküldü. Derin bir nefes aldı. Güzelliği köyde

herkesin dilindeydi. Gözeye eğildi, suyu kana kana yudumladı.

“Buz gibi, değil mi?”

Civan’dı. Ayağa kalkmaya çalıştı Armine. Oynak taşlar üstünde ayağı kaydı, sendeledi. Suya basmak zorunda kaldı. Civan’la göz göze geldi. Küt küt atan yüreği göğüs kafesine sığmaz oldu. Soğuk suyun içindeki ayaklarını hissetmiyordu. Daha önce yaşamadığı bir duyguydu bu. Konuşmaya çalıştı ama beceremedi, sesi kendine yabancıydı sanki. Islattığı saçının bir tutamı alınına düşmüştü. Yalnızca, “He,” diyebilirdi.

İlk kez bu kadar yakından görüyordu onu. Kara kaşları, hareli gözleri, kıvrık kirpikleri, düz hatlı burnu, ağzının biçimi Armine’yi çarpmıştı.

Civan gülümsedi. “Sana yardım edeyim!”

Civan’ın yardımıyla sudan çıktı. Utandı. Gözünü gözlelerinden kaçırıldı. Süt beyazı yüzünde oluşan allıklar güzelliğine güzellik kattı. Testiyi aranmaya başladı. Yardımına yine Civan yetiştirdi.

“Dur, ben doldururum testini. Ayakların ıslandı. Sen çorabını çıkar. Yaz günü hasta olma.”

Arkasını Civan’a dönüp bir taşın üzerine oturdu, çorabını çıkardı. Sersemliği üzerinden atamamıştı.

“Armine, buyur...”

Civan testiyi uzatıyordu. Yerinden kalktı. Testiyi alıp gözenin başından uzaklaştı. Civan, “Bir sağ ol demek yok mu?” diye seslendi arkasından.

Duymazdan geldi, gülümsedi, koşarcasına yürüdü. Yürüdükçe kendine gelmeye başladı.

“Adımı da biliyor...” dedi kendi kendine. Civan’ın elinden tutup onu sudan çıkardığı anı düşündü. Testiyi yere

bırakıp diğer eliyle Civan'ın tuttuğu elini okşadı. Biraz soluklandı. Yürüdü. Hâlâ rüyada gibiydi.

Farkında olmadan kardeşlerinin yanına varmıştı bile. Testiyi ikizlere uzatıp yere oturdu. Derince iç geçirdi. Yüzündeki kızarıklık ve yeşile çalan ela gözlerindeki ışıltı kardeşlerinin gözünden kaçmadı.

“Soğuk suya bizden çok senin ihtiyacın var, yüzün kıpkırmızı olmuş. Güneş mi çarpmış, yoksa başka bir şey mi, artık orasını bilmem.”

Anuş'tu, kıs kıs gülüyordu. Armine oralı olmadı, testi-yi ağzına dayadı ama su göğsüne doğru aktı.

“Ooo, ağzının yerini bile unutmuş!”

Soğuk su Armine'nin aklını başına getirmişti. Kardeşinin halini sorduktan ve iyi olduğunu duyduktan sonra, “Yeter bu kadar gevezelik. Hadi bitirelim şu tarlayı,” dedi

Çorak Dağ'ın gölgesi çökmeden işlerini bitirdiler. Armine destelerin arasında aradığı yazmasını bulamadı. Başına Şuşan'ın yazmasını takarken Anuş hınzırlığı yine elden bırakmadı: “Tarladaki ekinin bitmesine sevinsek mi üzülsek mi Şuşan? Ablam bize buz gibi su getirmek için göze-ye koşturup duruyordu ne güzel!”

Eve yaklaştıklarında Şuşan, “Babam dönmüş!” dedi. Kapının önünde at arabası duruyordu. Arpiar atı ve arabayı iki yıl önce şehrin kuzeyindeki Pırkinik köyünden almıştı. Yetiştirdiği atlarla, gösterişli arabalarıyla nam salan Pırkinik köylüleri yörede yük taşımacılığı yapıyordu. Arpiar'ı sever, onun dükkânına kahve taşırlandı. Arpiar şehre yakın olduğu için kimi geceler dostu Toros'un Pırkinik'teki evine gider, onunla kadeh tokuştururdu.

Kızlar avludan şen şakrak girdiler. Arpiar babasıyla sedire oturmuş sohbet ediyordu. Kızlar kendilerine çeki-

düzen verip, “Hoş geldin baba,” diyerek Arpiar’ın elini öptüler. Babaları bunca hasretten sonra kınalı kuzularına sarılmak isterdi ama Garabed Efendi’nin yanında yakışık almazdı. Onun yerine, “Hoş bulduk yavrularım...” diyerek gözleriyle kızlarının güzelim saçlarını okşadı.

“Bakıyorum neşeniz yerinde. Gözlerinizin içi gülüyor. Bitirdiniz mi tarlayı?”

Armine, “Bitti baba,” dedi.

Garabed Efendi’nin, “Çok yaşayın evlatlarım. Geçin oturun, dinlenin...” demesinin ardından ikizler tandırın yanındaki küçük kardeşlerinin yanına geçti. Armine içeri girip akşam yemeğini hazırlayan annesinin yardımına gitti.

Arpiar kaldığı yerden devam etti: “Anlayacağın baba, İstanbul karışık...”

Garabed Efendi, “Bitmez oğul, bitmez İstanbul’un oyunları!” dedi.

Avlunun kapısı vuruldu. Kapıyı Anuş açtı. Arpiar eşikte görünen Muhtar Hagop’u hemen buyur etti.

Muhtar, “Hayırlı akşamlar,” diyerek dünürlerinin yanına geldi. Garabed Efendi muhtara yer gösterdi. Arpiar’la kucaklaşan muhtar, “Hoş geldin Arpiar. Gittin İstanbul’u gezdin, geldin, kurtardınız mı memleketi bari?” dedi.

Arpiar muhtarın dokundurmalarına alışkındı. Sivas’ta onunla aynı mektepte okumuş, sıra arkadaşlığı etmiş, gençlik yıllarında Fransa’ya gitmişti. İttihatçılarla orada tanışmış, Fransa’dan döndükten sonra Taşnakların faaliyetlerine destek vermişti. Babasının dükkânının başına geçmiş, sevilen sayılan bir esnaf olmuştu. Çevresi genişti. Muhtar Hagop’sa babasını küçük yaşta kaybetmişti. Okuyamamak içinde ukdeydi. Arpiar’a takılırken zaman zaman bunu istemsizce açık ederdi.

“Gezdik tozduk, geldik işte,” dedi Arpiar. Sıkıntılı İstanbul seyahatiyle ilgili konuşmaya niyeti yoktu. “Nubar nasıl?” diyerek konuyu değiştirdi.

Muhtar elindeki su bardağını bıraktı. İçindeki sızı yüzüne yansıdı: “O da gelmek istedi ama bir haftadır bir halsizlik var üzerinde. Yatıyor.”

“Hayırdır, ağır bir hastalık değildir inşallah. Hekime götürdünüz mü?”

“Gitmek istemedi ya, ikna ettik, sabah şehre gideceğiz.”

“Beraber gideriz. Bizim hekim dostlardan birine muayene ettiririz.”

Nubar, Arpiar’ın en yakın dostuydu. Muhtar Hagop’tan bir yaş büyüktü. Garabed Efendi, “Sohbetine doyum olmaz Nubar’ın,” dedi.

Muhtar Hagop “Öyledir, öyledir...” dedi, iç geçirdi.

Arpiar’ın da canı sıkılmıştı. Sessizlik oldu.

Muhtar Hagop sıcakların bunalttığını söyledi. Bir süre havadan sudan konuştular. Muhtar, “Bana müsaade,” deyip ayağa kalktı.

“Dur oğul. Yemek gelecek şimdi. Hazır bir araya gelmişken düğün işini konuşalım. Hem yemek yer hem konuşuruz,” dedi Garabed Efendi.

Armine yer sofrasını hazırladı. Yeşillikler, ayran, Manuşak’ın pişirdiği madımak, sulu köfte. Manuşak kızları da yanına alıp içeri geçti. Arpiar ve Muhtar Hagop yemeklerin kokusuna dayanamadı. Kaşıklarını yemeğe daldırma-ya hazırlanırken Garabed Efendi yemek duasına başladı. Arpiar ve Hagop gülümseyerek kaşıkları masanın üstüne bıraktı. Dua bitene kadar yemeklerin kokusuyla yetindiler. Muhtar Hagop, Manuşak’ın eşsiz pastırmalı madımacağını, sulu köftesini silip süpürdü.

Yemekler yenildi, kahveler geldi. Düğün tarihi olarak eylül sonu belirlendi. Muhtar Hagop kahvesini içtikten sonra uğurlandı. Garabed Efendi odasına çekildi.

Manuşak, kızları alıp avluya çıktı. Arpiar ailesiyle baş başa kalmıştı. Kızlarını yanına çağırıp onları bağrına bastı. Yeşil gözlü melekleri Sate ile Maryam'ı dizlerinin üzerine oturttu. Armine sağına, ikizler soluna yerleşti. Sate'nin tombul yanaklarını öptü, Maryam'ın sarı saçlarını okşadı.

Sate, "Baba, bıyıkların batıyor," dedi. Arpiar'ın üst dudığına dökülen gür bıyıkları vardı. Kendisine yakıştığı düşünürdü. Her çocuk gibi kızları da babalarını yakışıklı bulurdu. Çalışmadığı zamanlar giyimine kuşamına özen gösterirdi. Sürekli kumaş pantolon ve uzun ceket giyerdi.

Zaman ne de çabuk geçiyor diye düşündü. En küçük kızı Sate altı, Maryam sekiz yaşına basmıştı bile. İkizler on iki yaşındalardı. Armine gelinlik kız olmuştu. Yakında yuvadan uçacağı aklına gelince hüzünlendi.

Saat ilerlemişti. Kızlara kalsa sabaha kadar otururlardı. Arpiar, "Yorgunum yavrularım, ben yatayım artık. Yarın erken kalkıp Sivas'a gideceğim. Dükkânı boşladık. Hem Mihran da yorulmuştur," dedi.

Arpiar şehirde Bezirci Mahallesi'ndeki iki katlı evlerinde oturuyordu. Soğuk kış aylarında aile de Sivas'taki bu evde kalıyordu. Dükkânı hükümet konağına yakındı. Bütün caddeye taze çekilmiş kahve kokusu yayan dükkân Taşhan'ın karşısındaydı. Arpiar köye iki üç haftada bir geliyordu. Son aylarda şehre gitmek içinden gelmiyordu ama dükkânı bırakamazdı. En sadık müşterileri köylülerdi. Birkaç dostu dışında şehirli Türkler dükkâna uğramaz olmuştu. Yoldan geçenlerin sesleri kulaklarına kadar geliyordu: "Gâvurun dükkânı!"

Ana kilise Surp Asdvadzadzin'in papazını ziyarete gittiğinde incitici olaylara şahit oluyordu. Papazlar ve zangoçlar kiliselerinden çıktıklarında çocukların tacizine maruz kalıyorlardı. Surp Kevork Kilisesi'nin papazı çocukların hakaretleri karşısında dua okumaya başlayınca ipsiz sapsiz tayfası, "Lan gâvur papaz, kime sövüyon!" diyerek papazın üzerine yürümüşler, "Dua okuyorum," demesine rağmen papazı kan revan içinde bırakmışlardı. Yoldan geçenler kurtarmıştı adamcağızı. Eskiden de yaşanırdı böyle şeyler ama son dönemlerde artmıştı. Arpiar İstanbul'a taşınmak istiyordu fakat ikna edemediği babasını bırakıp gidemiyordu. Garabed Efendi'yi yerinden yurdundan koparmaya kimsenin gücü yetmezdi. Kış aylarında şehirde bile zor duruyordu. Manuşak ve çocukları da köyden ayrılmaya gönüllü değildi.

Manuşak, "Kızım, yorulmadınız mı? Siz de yatın artık. Geç oldu," dedi. Sedirde uyuyup kalan Sate'yi kucaklayan Arpiar, Manuşak'la içeri girdi.

Anuş, "Özlemişlerdir birbirlerini..." dedi. Gülüştüler. Maryam, ablalarının neye güldüklerini anlayamadı.

Kardeşleri çoktan uyumuştı ama Armine'nin yüreği gözenin başındaydı. Civan'ın elinden tutması, ona adıyla seslenmesi aklından çıkmıyordu. Elini okşadı. Göz kapaklarına çöken ağırlık da kafasındaki düşünceyi yenemiyordu. Sabaha kadar yatakta bir o yana bir bu yana döndü. Gözenin başından çabucak ayrılmasına hayıflanıyordu. Civan'a gözenin başında sarılırken hayal etti kendini. Düşündükçe yüreğindeki kor harlanıyordu.

III. Acı Mutluluk

Köyde ekinler kalkmış, harman yavaş yavaş içeri atılıyor, sebzeler, meyveler son yaz güneşinde kurutuluyordu. Geride kalan kavurucu sıcaklara rağmen toprak köylüye kışı geçirebilecek ürünü sunmuştu.

Hem Garabed Efendi'nin evinde hem dünürleri Muh-tar Hagop'un konağında tatlı bir telaş vardı. Arpiar'la Mih-ran şehirdeki dükkânlarını çırağa ve komşu esnafa emanet edip düğün için köye geldi. Mihran ile Narine'nin düğünü cuma günü başlayacaktı.

Armine de düğün gününü ağabeyi Mihran gibi dört gözle bekliyordu. Mihran, Narine'ye kavuşacak, Armine ise bir aylık bir aradan sonra Civan'ı görebilecekti. Göze-nin başında karşılaşmalarından sonra dağda koyunları ot-latan Civan köye hiç inmemişti. Geceleri Armine'nin gö-züne uyku girmez olmuştu, Civan'ı düşünmediği tek gün, tek saat yoktu. Gönlüne düşen ateşi sırdaşı Narine'ye bile anlatamıyordu, içindeki bir ses sanki ona engel oluyordu.

Düğünden üç gün önce Manuşak ve kızlar, komşu ka-dınlarla birlikte fındık, ceviz ve meyvelerle süslü büyük bir tabakla Narine'ye kına götürdüler. Narine muradına eri-yordu. Mutluluğunu belli etmemek için çabalıyordu ama gözleri onu ele veriyordu.

İşguhi Hatun üçüncü kızını evlendiriyordu. Bir yandan Narine'den ayrılacağına üzüyor, diğer yandan yatağa düşen kayını Nubar'ı düşünüyordu. Evde matem havası

vardı. Nubar incelmış, iğne ipliğe dönmüştü. Narine'nin ablaları ve kız kardeşleri kına getiren kadınlara, kızlara hizmet ediyordu.

Narine'nin yedi kardeşi vardı. Oğul sahibi olamamak Muhtar Hagop'un içine dert olmuştu. Soyunun devam etmesi için köylerdeki kutsal yerlerde, Sivas'taki Aziz Vlas'ın mezarında, Abdülvahap Gazi'nin türbesindeki yakarıları fayda etmemişti. İsguhi Hatun kız üstüne kız doğurmuş, erkek çocuk bir türlü gelmemişti.

Tatlılar yenildi, şerbetler içildi. Şarkılar, maniler eşliğinde doğurgan olması için Narine'nin eline, ayak parmaklarına kına yaktılar. Nubar'ın hastalığı nedeniyle oynamayan kadınlar, söz, nişan ve düğün alışverişlerinden sonra bir geleneği daha tamamlamıştı. "Allah bir yastıkta kocatsın..." diyerek Muhtar Hagop'un konağından ayrıldılar.

Armine o gece de Civan'ı düşünerek yatağında dönüp durdu. Gözü iki-üç saat ancak dalmış, gün ağarmaya yanaşırken uyanmıştı.

Dış kapıya vuruluyordu. "Hayırdır bu saatte?" dedi kendi kendine. Evdekiler sabahın derin uykusundaydı. Kalktı, kardeşlerinin üzerine basmamak için dikkatli adımlarla yürüdü, üzerine hırkasını geçirip avluya çıktı.

"Kim o?"

"Benim, Civan."

Rüya gördüğünü sandı. Sabah ayazıyla titredi. Rüya değildi. Kapıyı açıp açmamakta tereddüt etti. Kapı bir kez daha vuruldu.

"Dur, açıyorum!"

Civan başıyla Armine'yi selamladı. Yol boyunca hayaliyle geldiği Armine, bütün güzelliğiyle karşısındaydı işte. Onun yakıcı bakışlarını yüreğinin derinliklerinde hissetti.

“Bu saatte rahatsız ediyorum. Kusura bakma. Beni muhtar gönderdi...” Gözleri Armine’ninkilere kenetlendi, sesi titredi. “Eeeee... Şey.” Söyleyeceklerini unutmuştu.

Armine gülecek gibi oldu, kendini tuttu. Dışarıda ineklerini sığıra katmaya götüren yaşlı kadını fark etmediler bile. Soluğunu toplayan Civan yeniden konuşmaya başladı.

“Nubar Bey öldü. Arpiar Bey’in de çok yakın arkadaşımış. Muhtar, babana haber vermeme istedi.”

Çok şaşırılmış, üzölmüşü Armine. “Tamam, ben şimdi uyandırıp haber veririm.”

“Başınız sağ olsun. Sağlıcakla kal,” diyerek kapıdan ayrıldı Civan. Bir iki adım atmıştı ki, Armine “Civan...” diye seslendi. Civan dönüp baktı.

“Sağ ol!”

“Sen de sağ ol Armine...”

Mutlulukları yüzlerine yansımıştı. Armine kapıyı kapattı. Kapı tahtalarının arasındaki boşluklardan Civan’ı gözetledi. Civan da dönüp dönüp bakıyordu ama o Armine’yi göremiyordu. Bu acı günde Armine’nin mutluluktan ayakları yerden kesilmişti adeta. Civan az önce karşıındaydı. İlk kez ona adıyla seslenmişti. Dalıp gitmişti. Sabah ayazını da hissetmiyordu artık. Erkenci saksaganın sesiyle kendine geldi. Civan’ın getirdiği haberi anımsadı. İçeri koştu, annesini uyandırdı. Arpiar da gözlerini açtı, yatağında doğruldu.

Manuşak, “Ne oldu kızım sabah sabah?” dedi.

“Nubar Amca ölmüş.”

Hekim arkadaşları Arpiar’a umut vermemişlerdi. Acı çekmemesi için ilaç vermiş, Nubar’ı köyüne göndermişlerdi. Arpiar’ın ağzından, “Bizi bırakıp gittin Nubar ha.

Huzur içinde yat. Yalan dünyanın derdinden tasesından kurtuldun...” sözcükleri döküldü.

Manuşak ve Arpiar kalkıp giyindiler. Arpiar babasını uyandırmaya gitti. Odanın kapısını vurdu. İncil okuyan Garabed Efendi kapıyı açtı.

“Hayrola oğlum?”

Arpiar durumu anlattı. Garabed Efendi, “Dua edeyim de geleyim...” dedi.

Kadınların ağıtları sokağın başından duyuluyordu. Erkekler Nubar’ın evinin önünde toplanmıştı. Muhtar Hagop çökmüş, derin derin sigarasından çekiyordu. Gözleri kızarmıştı.

Garabed Efendi ve Arpiar, “Başımız sağ olsun!” diyerek ahaliyi selamladılar.

Arpiar, Muhtar Hagop’a sarıldı. Muhtar Hagop başını Arpiar’ın omzuna dayadı. Yanaklarından kalın bıyıklarına doğru yaşlar süzüldü. Arpiar’ın gözleri doldu, boğazı düğümlendi.

“Nur içinde yatsın. Kurtuldu...” diyebilirdi güçlkle.

Garabed Efendi, sağ elini Muhtar Hagop’un omzuna koyarak, “*Asdvadz hokin lusavore.** Hepimizin geçeceği eşiği geride bıraktı ve huzura kavuştu,” dedi.

Ertesi gün Nubar’ın cenazesi öğlene doğru kiliseye götürüldü. Siyahlar içindeki kadınlar cenaze alayına ağıtlar eşliğinde katıldı.

Armine’nin gözleri Civan’ı aradı ama onu göremedi. Herkes Nubar Bey için ağlarken, o Civan’ın karşısındaki dili tutulmuş halini düşünüyordu. Gülümseyecekti ki gözü Ermeni mezarlığının karşısında bekleyen Kör Murtaza’ya ilişti. Kara köpeği de yanındaydı. Yüzünde tikslenme ifa-

* Erm. Tanrı ruhunu aydınlatsın.

desiyle mezarlıktaki köylüleri süzüyordu. Tütününden bir nefes çekti, ağır adımlarla köpeğinin arkasından Çorak Dağ'ın eteklerindeki tarlalara doğru yürüdü.

Akşam Muhtar Hagop'un konağı taziye ziyaretinde bulunan köylülerle, şehirden ve çevre köylerden gelen konuklarla doldu taşı. Arpiar herkes ayrıldıktan sonra Muhtar Hagop'un yanına oturdu.

“Babamla bizim çocukların işini konuştuk. Nubar benim de kardeşimdi. Çocuklar üzülecek ama düğün yapmamız doğru olmaz. Davul zurna çalmak içimizden gelmez.”

Muhtar Hagop başını salladı, “Düğün evi ölüm evi oldu,” dedi ve gözlerindeki yaşları tutamadı.

Arpiar ile Mihran iki gün sonra yeniden dükkânın başına dönmüş, Narine günlerce gözyaşı dökmüştü. Hem amcasını yitiren hem düğünü ertelenmişti. Kızlar sık sık ziyaret ettikleri Narine'ye Mihran'ın gece gündüz kendisini düşündüğünü anlatarak moral vermeye çalışıyorlardı. O gün Armine yalnız gitti Muhtar Hagop'un konağına. Narine ile birlikte üst kattaki odaya çıktılar. Oturup uzun uzun Mihran'dan söz ettiler. Böylece Narine'nin biraz olsun neşesi yerine geldi. Armine sözü Civan'a getirmek istiyor ama Narine'nin sıkıntısını düşünerek bir türlü açılmıyordu. Geç olmuştu. Konaktan ayrılmaya hazırlanırken “Narine, bilmem nasıl söylesem. Civan var ya, hani şu çoban oğlan...” dedi ama cümlesinin devamını getiremedi.

Narine gülümseyerek, “Epeydir biliyorum. Mihran'dan bana haber getirip götürürken Anuş ağzından kaçırıldı. Bilirsin, sır saklayamaz,” dedi. Sonra birden yüzünde ciddi bir ifade belirdi.

“Kızım sen aklını mı yitirdin? Nerede görülmüş yerle göğün birleştiği? Civan ne Hıristiyan ne Ermeni. Aklını

başına topla. Yol yakınken bırak bu sevdayı. Hem anan baban ne der? Verirler mi seni Civan'a?"

Armine başını öne eğmiş Narine'yi dinliyordu. İçine keskin bıçak gibi saplanan ve günlerdir çıkmayan sızıyı kendisinden bile saklamaya çalışıyor ama beceremiyordu. Narine bu yarayı kanatmıştı. Gözleri doldu, ağlamaklı bir sesle, "Niye olmuyormuş. Nenem Ermeni miydi?" dedi.

Narine kendi derdini unutmuş Armine'ye üzülmeye başlamıştı. Armine'nin gözlerinden süzülen yaşları silerek, "Ağlama," dedi. "Tanrı isterse olur. Günler ne getirir bilinmez. Olmazsa da gönül bu, bir gün birini sever, bir gün ötekini. Unutursun."

Armine hiddetle ayağa kalktı. "Unutmam. Ölsem de unutmam. Olacağına varsın," diyerek kestirip attı.

Narine, sessiz, içine kapanık Armine'yi hiç böyle kararlı görmemişti, gözleri alev alevdi. Tebessüm etti:

"Haklısın, olacağına varsın. Ben de Mihran'sız geçen günleri boşuna yaşamış sayarım. Şimdi üzülmeyi bırak. Köye inerse Civan'ın ağzını ararım," dedi.

"Şunu keşke daha önce yapsaydın."

"Delinin zoruna bak! Hiçbir şey söylemedin ki bana. Ben senin böyle kara sevdaya tutulduğunu nereden bileyim. Geçici hevestir sandım. Civan zaten haftalarca gelmiyor. Geldiğinde de odasına çekiliyor, sürekli kitap okuyor."

"Kitap mı okuyor?" dedi Armine, şaşkın bir ifadeyle.

"He, kitap okuyor. Muallim Murad her hafta getirdiği gazeteyi Civan'a götürüyor. Babam, bizim koyunları gazete okurken kurtlara kaptıracaksın Civan, diye takılıyor."

Armine gülümsedi, ona dair ne çok şeyi bilmediğini fark etti. Düşüncelerini bilmiyordu, duygularını bilmiyordu. Kimdi? Nereden çıkmıştı da birden hayatına girmişti?

Soğuk acı acı kendini hissettiriyordu. Erkekler damlarda loğ gezdirip toprağı sıkıştırıyor, pencereleri naylonla kapatıyor, duvarları çamurla sıvıyorlardı. Kadınlar ince ince kıydıkları erişteleri, makarnaları, istifledikleri bulguru, peyniri kilere yerleştiriyordu.

Reçel kaynatan Manuşak su getirmeleri için kızlarını çeşmeye gönderdi. Armine köy çeşmesine gitmeden önce Narine'ye uğradı. Civan uzun süre sonra köye gelmişti. Armine odaya girer girmez, "Konuşabildin mi?" dedi.

"Biraz..."

"Biraz mı? Niye?"

"Zaten sabah gelmişti. Durgundu, zayıflamıştı. Yemeden içmeden kesilmişti sanki. Onu yoklamak için ikizlerle senin bize geleceğimizi söyledim. Gözleri ışıldadı. Hemen kalktı, tıraş olup üstünü başını değiştirdi. Pencereden yolunu bekledi ama sonra gitti..."

"Nereye gitti?"

"Peşinden mi gideceksin?" dedi Narine gülerek. "Babamı vilayetten çağırımışlar. Yollar artık tehlikeli. Yalnız gitmemek için Civan'ı yanına aldı. O da gitmek zorunda kaldı. Sen meraklanma. Köye dönerse bir yolunu bulur konuşmaya çalışırım. Belli ki o da sana fena tutulmuş. Ah deli kız!"

Yeram Usta'nın yaptığı köy çeşmesine doğru yürüdü. Fadik Hatun esvap yıkıyordu. Oturduğu taşın üzerinden tokacı bir indirip bir kaldırıyor, küründen su alıp esvabın üzerine döküyordu. "Kolay gele Fadik Ana," seslenişini duyunca arkasını dönmek istedi ama yaşlı vücudu izin vermedi. Eliyle yerden güç alarak ayağa kalktı. Ağrıyan beli,

sızlayan dizleri doğrulmasını engelledi. Sağ eliyle belini tuttu. Sol elinden sular damlıyordu.

Doğuştan akıl hastası iki oğluyla çeşmenin üst yanındaki evde yaşıyordu Fadik Hatun. Beş çocuğu da doğduktan sonra ölmüştü. Onu sevdiğine vermeyen babası, amcasının oğluyla evlendirmişti. Kocasını öldükten sonra da bir daha evlenmemişti. İki ineği, beş keçisiyle geçinmeye çalışıyordu. Komşuları yardım ediyordu yaşlı kadına. Armine ve ikizler ara sıra ona yemek götürüyordu.

Sesin geldiği yöne doğru, “Sağ olasın yavrum,” dedi. Gözüne gelen güneşten kızları seçemedi. Elini alınaya götürdü, “Emine, siz misiniz kızım?”

“He Fadik Ana, biziz.”

Anuş, “Emine değil Armine, Fadik Ana,” dedi.

“Aman yavrum, benim dilim dönmez. O benim Emine kızım.”

İkizler gülüştü. Armine kardeşlerine dönerek kaşını çattı. Fadik Hatun, “Manuş’um nasıl?” dedi.

“Anam iyi. Reçel yapıyor.”

“Manuş’umun reçeli bir başka olur. Sağ olsun, bana da getirir. Elleri dert görmesin.”

Armine bir taraftan gürül gürül akan çeşmeden su dolduruyor, bir taraftan konuşuyordu. Uzaktaki Kör Murtaza’ya gözü ilişti.

“Fadik Ana, Kör Murtaza’yı anlatacaktın... Bizi hep oyaladın.”

“Kızım bir şeyler duydum ama... Şey... Amaaan konuşurma beni. Ben de tam bilmiyorum. Kimsenin günahını almayayım. Dedenize sorun.”

Lafı çevirmek için, “Sivas’a ne zaman gideceksiniz kızım?” diye sordu.

İki gün sonra gideceklerini söyleyen Armine, testi ve bakraçlara doldurduğu suları ikizlere uzattı. “Anam bizi bekler,” diyerek Fadik Hatun’la vedalaştı.

Fadik Hatun, “Emine dur hele, dur,” dedi.

Armine döndü, Fadik Hatun’a yanaştı. Kör Murtaza’yi anlatacağını düşündü. İkizler ağır adımlarla ilerliyorlardı.

“Gönlündeki ateş gözlerine yansıyor güzel kızım. İnsan dünyaya bir kere gelir. Peşini bırakma. Kocayıp vaktin geçince dövünüp durursun...”

Fadik Hatun ineklerini sığıra katmaya götürürken Civan’la Armine’yi kapı önünde konuşurken görmüştü. Armine’nin yüzü kızardı. Ne diyeceğini bilemedi. Şaşkın bakışlarla Fadik Hatun’un yanından ayrıldı.

Ertesi gün, Civan’ı görebileceği umuduyla kız kardeşleriyle bostanda oyalanan Armine’nin aklı Fadik Hatun’un sözlerindeydi. Yüreğindeki diken canını acıtıyordu. “Peşini bırakır mıyım hiç! Bırakmam da, babam kabul eder mi? Hele anam? Türk’e de, Kürt’e de kız vermez o. Kör Murtaza’ya o bakışı yok mu. Bıraksalar o heybetli adamı elleriyle boğacak. Ya dedem? O ne der? Of. Kaçarım... Sabah Sivas’a gideceğiz. Altı ay nasıl dayanacağım?”

Armine, Anuş’un, “Hava kararıyor. Seninkinin geleceği yok. Davarları bu gece de dağda yatıracak ellam,” demesiyle kendine geldi.

Çorak Dağ’a gözünü dikmiş türküler söyleyen Şuşan atıldı hemen. “Eve gidip ne yapacağız? Ablam bize Çorak Dağ’ın masalını anlatsın...”

Gözü yolda olan Armine kardeşlerine kerelerce anlattığı masaldan usanmıştı. Ama bu defa kendisi gönüllü oldu. Masalı dedesinden dinlemişti. Bostanda oynayan Maryam ile Sate’yi de çağırdı. Onlara ilk kez anlatacaktı.

Kardeşleriyle bostanın kenarındaki büyük taşların üzerine otururken Çorak Dağ'a baktı. Kız kardeşleri de Armine'nin gözüne. Başladı masalına...

“Masal mı gerçek mi bilinmez, zamanın birinde Anadolu elinde zalim bir imparator varmış. Onun ve toprak beylerinin vergilerle iliklerine kadar sömürdüğü Pavlikanlar denilen ahali zulme başkaldırmış. İmparator askerlerini Pavlikanların üzerine göndermiş. Kilise de hem imparatora hem kendilerine isyan eden Pavlikanlar için onlar sapkın, onlar şeytanın çocukları diyormuş. Pavlikanlar yediden yetmişe kılıçtan geçirilmiş. Askerlerden kurtulan genç bir aziz köye sığınmış. İmparator ile kilisenin gazabından korkan köylüler genç azizi evlerine almamış. Genç aziz Çorak Dağ'ın mağaralarına kaçmış. Çorak Dağ'ın her tarafında göğe kadar uzanan ulu çamlar varmış o zaman. Azizin mağaralarda saklandığını öğrenen imparatorun askerleri Çorak Dağ'ın önüne gelmiş. Komutan, genç adamı yakalaması için ormana on asker göndermiş. Askerler mağaraya ulaştıklarında azizle göz göze gelmiş. Azizin gözüne bakan askerler taşa dönüşmüş. Yalnızca başları hareket ediyormuş. Komutan ikinci gün yirmi asker, üçüncü gün elli asker göndermiş. Bakmış ki adamlarından geri dönen yok, ormanı yakmaya karar vermiş. Çorak Dağ'ı kaplayan orman cayır cayır yanarken askerlerin çılgınlıkları bütün köyden duyulmuş. Diğer askerler de korkudan kaçmış. O günden sonra Çorak Dağ'da tek bir ağaç yeşermemiş.”

Köyün üzerine alacakaranlık çökmüştü. Gözbebekleri büyüyen Maryam, Çorak Dağ'a baktıktan sonra ablasına döndü: “Aziz de yanmış mı? Ona ne olmuş?”

Armine, “Yok yeşil gözlü meleğim. Aziz göğe yükselmiş, yıldız olmuş,” dedi.

İşaret parmağıyla Çorak Dağ'ın zirvesindeki parlak yıldızı gösterdi.

“Bak, oradaki yıldızı görüyor musun? İşte o...”

Başlarını yıldıza çeviren Maryam ile Sate'ye sınımsız sarıldı.

“Göğe yükseldikten bir yıl sonra da ordu toplayıp zalim imparatoru yenmiş. Bu parlak yıldız Çorak Dağ'ın başında görünmediği zamanlarda, darda kalan iyilere yardım etmek için yere iniyormuş...”

Aynı masalın Çorak Dağ'ın arkasındaki Türk köylerinde de anlatıldığını duymuştu. “Türkler ona aziz değil, Horasan ereni derlermiş. Bizim köydeki gibi Çorak Dağ'ın mağaralarından her gece sesler geldiğine bazı köylüler yemin ediyormuş. Dağın öteki yanında da mağaralar var.”

Civan'ı bekleyen Armine'nin gözü yoldaydı. Göze tarafındaki karartıyı görünce ürperdi. Kız kardeşleri de o tarafa bakıyordu. Gelen Kör Murtaza ile köpeğiydi. Kızlar toparlandı, dönüp geriye baka baka oradan uzaklaşıp evlerine gittiler. Armine Sivas'a Civan'ı göremeden gidecekti.